

Molnár Illés költészete valójában egyértelműen eltávolodik az elsősorban a '90-es években kiteljesedő nyelvjátékos–parodisztikus–ironikus hangvételtől és szerkesztésmódtól, és sokkal inkább a traumatizáltság, a szenvedés és az elhagyatottság alaphangjait megszólaltató, tragikus, antropológiai posztmodern áramlataihoz kötődik. Az „Izzók” oldalain fel-felbukkanó nyelvjátékok is kizárólagos módon a testiség tragikus és traumatizált dimenzióiban íródnak, az ironikus nyelv abszolút negativitását tükrözik, nyomokban sem tartalmazzák a nyelv játékosságának önfeladtebb gyakorlatát.

A létkereső nomád vándorlás, az élő és az élettelen kiazmusa, valamint a világ, a táj és a test kiismerhetetlen idegensége mellett egy másik, a kötet egészében szétsugárzó csomópont a felnyílás, a szakadás és a hasadás képe. A felnyílás egyrészt seb, fekély, a szubjektum alapvető sebzettsége, amely óhatatlanul a traumatizáltság állapotába utalja a szenvedőt, elég, ha csak felidézünk az etimológiai kapcsolódást a görög trauma szó és a seb között. „Amit magadon hordasz, [...] / a testedre írt sebek halványuló emléke” (23.). Az emlékezet szinte kizárólagos módon ezekhez a sebekhez, törésekhez és felnyílásokhoz kötődik. „Csak ami megtört, annak van története” (8.). A trauma, a szakadás mintha kötelező létfeltételként tételeződné. Másrészt azonban nem csak a szubjektum létezésének, hanem magának a nyelvnek, a nyelviségnek, sőt egy lépéssel tovább lépve talán megkockáztatható, hogy magának a *Hüllők és izzók*ban működtetett költői nyelvnek a legsajátabb feltétele. A kötet egyik kulcsverseként is olvasható *Árnyakból varrtak* össze legsűrűbb sorai hasadás és nyelv viszonyát villantják fel: „Ahol bomlik a szövet, ahol felreped / a kéreg, a mondat, a homlok. Kezdetben volt a nyelv” (31.). A darabokra szakadt „tisza nyelv”, a szétforgácsolódott teljesség helyét csak egy olyan új költői nyelv foglalhatja el, „amely a vakság szerve, [...] / Egy eldugott / völgyben város, utcái földutak, térképe vaktérkép” (31.) és amely a *Hüllők és izzók* oldalain mutatja meg legveszélyesebb, sötét csillogását. (FISZ)

URBÁN BÁLINT

Idegennek lenni, avagy mégis otthon?

PETŐCZ ANDRÁS: IDEGENNEK LENNI

Petőcz András új kötete vegyes műfajú írásokat tartalmaz: van benne tanulmány, esszé, napló, cikk vagy éppen interjú. A különféle műfajok azonban mégiscsak szerves egységgé állnak össze. Tán az a legfontosabb, hogy szerzőnk szellemi műhelyébe engednek bepillantást, elolvasásuk után többet tudunk gondolkodásmódjáról, személyiségéről, helyzetéről. S persze a címbe emelt fogalom természetéről. Idegennek lenni egyrészt egy folytonos állapotot jelent neki, ám egyben szabadságfogalmához is hozzátartozik. Lélektani mélységek tárulnak föl ezáltal, azonban van ebben némi cáfolat is: úgy gondolom, hogy Petőcz ezzel együtt mégiscsak otthon van e világban, s talán Kosztolányi vendégléte sem áll tőle távol. Otthon van

és vendég az irodalmi életben, a tudományban, a hétköznapokban, a családban, Franciaországban, vagy éppen a zsidó–keresztény civilizációban. Azt is mondhatjuk, hogy Európában.

A jó értelemben vett európaiság szószólója. Ahogy az volt pl. Márai is, aki 1939-es *Búcsú* című írásában, a második világháború kitörésének pillanatában el-siratta az öreg kontinenshez tartozó szellemi, emberi és földrajzi értékeket, s hangsúlyozta azt is, hogy a nemzeti értékek összessége adja az európaiság lényegét. Petőcz megközelítése az ezredfordulón hasonló, bár nem ugyanaz. Ő is kertelés nélkül néz szembe a mai veszélyekkel. Például az idegennek tartott hatások túlbujánzásával. Amikor szinte recseg-ropog az épület, és ki tudja, meddig még...

Ezzel áll szemben értékrendje, aminek egyik fontos eleme a tolerancia. Alapja az a kultúra és civilizáció, amely például a zsidó–keresztény hagyomány folytonosságában látható. Vagy ami a művészetet illeti: együtt van nála az avantgárd és a realistának nevezhető hagyomány. Költői–írói pályáját is jellemzi a folytonos megújítási szándék, amely magába foglalja a formabontást, ugyanakkor érzékelhetünk egyfajta klasszicizáló törekvést is. Egyébként a könyvnek mintegy a felét teszik ki az irodalommal foglalkozó írások, s ezekből kiderül, hogy Petőcz járatos például Weöres, Orbán Ottó vagy éppen Erdély Miklós életművében. S persze a francia irodalom világában.

Nincs hiány tehát izgalmas és hézagpótló írásokban. Ezek közé sorolhatjuk a *Poszt-nemzeti irodalom?* címűt, amelyben Jürgen Habermas munkáját értelmezi. Olvashatunk itt a nemzetállamok kérdőjeleiről, s azt is érinti, hogy az USA-hoz hasonló konstrukcióra aligha lehet esély Európában. Petőcz szerint ugyanakkor Habermas „nyugtalanítóan meghagy minket abban a bizonytalanságunkban, hogy kialakulhat-e új, megfelelő keretek között mégiscsak teljesnek mondható, és a mindennapokban eligazító társadalmi–kulturális konszenzus.” (21.) S tegyük hozzá, hogy mivelénk jóval erősebbek a nemzeti gyökerek, mint az Újvilágban, történelmileg és kulturális téren egyaránt.

S ha már a nemzetközi összefüggéseknél tartunk, akkor ne feledjük a kötet *Irodalom és irodalom* című fejezetéből a *Csapatjátékosokat*, ahol is Verlaine és Rimbaud kapcsolatáról találunk újszerű értelmezéseket. Hasonlóképpen irodalomtörténetileg is fontos az a két munka, amely a magyar származású, világsikert elért Kristóf Ágota (Agota Kristof) Európa-díjas íróról szól. Arról a szerzőről, akiről itthon talán kevesebb szó esik, mint megérdemelné. A „frankofon” irodalom jeles alakja ő, aki Svájcban írt franciául, de mindvégig a magyart tekintette anyanyelvének. Petőcz főként *A Nagy Füzet* című, nemzetközi sikert elért művét méltatja. Az írónővel készített interjúból egyebek között ugyancsak a magyarságával kapcsolatos érzések dominálnak. Szerzőnk persze több itt, mint riporter, hiszen alaposan ismeri a tárgyalt életművet. Annak az írónőnek az életművét, aki egyébiránt „finoman odacsempészte a világ kultúrájába a magyar himnuszt.” (46.) A hazáját 1956-ban elhagyni kényszerült, de attól elszakadni nem tudó Kristóf Ágota portréja áll ily módon össze.

Az is érthető, hogy a kötet fontos részletei szólnak az avantgárdról, hiszen ez az irány jelentette sokáig Petőcz András életművének fő vonalát. Így az sem meglepő, hogy az egyik legérdekesebb írása Kassák Lajosról szól. A nyolcvanas évek-

ben, a közelgő nagy társadalmi változásokat mintegy szellemileg előkészítendő, Petőcz szerint éppen a megalkuvást nem ismerő Kassák lett az új nemzedék mestere. Persze azért hozzátehetjük, hogy a jelzett korszakban más írók és költők is fontos szerepet játszottak a majdani rendszerváltozás előkészítésében, hogy csak két, ma már egymástól élesen elkülönülő példát, Csoóri Sándort és Konrád Györgyöt említsem... (A nyolcvanas évek a kötet személyes hangütésű szövegeiben témává válik: izgalmas például *A Mecseki-ügy* című írás, amelyben az írói álnév története teremt alkalmat arra, hogy a biopolitikai mechanizmusok történeti korokat átívelő mintázatáról szóljon.)

A kötet második fele már nem csupán irodalmi témákról szól. A *Budapest, világváros* című fejezet jegyzeteket tartalmaz a lakóhelyül szolgáló fővárosról. A városról, amit lehet szeretni és bírálni, lehet tollhegyre tűzni bizonyos részek lepusztultságát és ürességét, de a sorok között ott van a pozitív elfogultság is. A város szeretete, az ironia mellett jelenlevő hűség. Afféle lírai elemekkel gazdagított képeslapok ezek Budapestről. Hasonlóan élvezetes olvasmány a naplójegyzetek sora. Áradó és lendületes próza, benne a családi milió rajzával, néhol szinte szabadversszerű megoldásban. Gondolatritmussal, kulcsszavakkal fűszerezve. Repetitív verseinek rokonai ezek a szövegek, melyek főhőse az akkor még óvodás kislánya, Orsi. A magánszféra összeölelkezik a tágabb körökkel, itt-ott az irodalmi élet elemeivel és az önéletrajzi adalékokkal.

Szerves folytatást jelent a tíz részből álló *Lillenapló*, a franciaországi városban eltöltött időről, a francia vonzódás dokumentumaként. Az ottani kultúra és civilizáció biztos ismerete egyértelmű, s így lehetséges józanul láttatni az életforma ellentmondásait, visszasságait is. A globalizáció összetettségét. A mienkéihez hasonló hétköznapi jelenségeket. Segíti ebben az ironikus felülemelkedés: „De azért nem is minden ugyanaz. Mert a csúszda, például, csak Lille-ben hullámos.” (163.) Igen, itt is igaz: az otthonkereső ember Lille-ben is idegen kissé... A zárófejezet tárgya a francia élet, az irodalom és a politika. Az író világképének fontos alakítói ezek. Az írások itt is szellemesek, például amelyik arról a képtelenségről szól, ami az óvodai dadust mint szakszervezeti vezetőt illeti. Nem öncélú iróniáról van itt szó, hiszen a megközelítésmód igyekszik tárgyközeli maradni. Mindez nyilván nem független attól a szociográfusi érdekltségű távlattól sem, amely a francia társadalom helyenként véres ellentmondásait láttatja („*A Molotov-koktél csak beavatási rítus*”, *avagy Miről is mesélnek Párizs lángjai?*). Olvashatunk idegengyűlöletről, de az idegenek beáramlásáról és helytalálásáról is, vagy éppen a többféle rasszizmus áldatlan következményeiről.

Összességében elmondhatjuk, hogy Petőcz András könyve egyrészt adalékokat szolgáltat a szerző világértelmezési módjának megismeréséhez, másrészt hozzájárulhat az európaiság mibenlétének árnyaltabb megértéséhez is. (*Napkút*)

BAKONYI ISTVÁN